

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 25 juni 2018

Mål nr

B 291-17

PARTER

Klagande

1. MH

Ombud och offentlig försvarare: Advokat DM

2. CJ

3. PJ

Ombud och offentlig försvarare för 2 och 3: Advokat PM

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Förberedelse till misshandel

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2016-12-14 i mål B 1142-16

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

DM ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av MH i Högsta domstolen med 13 590 kr. Av beloppet avser 10 872 kr arbete och 2 718 kr mervärdesskatt. MH ska ersätta staten med 4 000 kr. Staten ska svara för kostnaden i övrigt.

PM ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av CJ i Högsta domstolen med 5 096 kr. Av beloppet avser 4 077 kr arbete och 1 019 kr mervärdesskatt. CJ ska ersätta staten med 250 kr. Staten ska svara för kostnaden i övrigt.

PM ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av PJ i Högsta domstolen med 5 096 kr. Av beloppet avser 4 077 kr arbete och 1 019 kr mervärdesskatt. PJ ska ersätta staten med 1 500 kr. Staten ska svara för kostnaden i övrigt.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

MH, CJ och PJ har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet eller i vart fall lindra påföljden.

De har också yrkat ersättning av allmänna medel för sin inställelse i tingsrätten och hovrätten.

MH har vidare yrkat att han ska befrias från återbetalningsskyldigheten för försvararkostnaden i tingsrätten och hovrätten.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd med utgångspunkt i vad hovrätten har funnit utrett beträffande gärningarna.

DOMSKÄL

Bakgrund

Händelsen

1. Ett stort antal personer tillhöriga två s.k. firmor, anhängare av AIK respektive IFK Göteborg, begav sig i november 2014 till Kassmyra i Askersunds kommun för att delta i ett planerat slagsmål. Polisen fick kännedom om den planerade uppgörelsen och lyckades avstyra den. Vid polisinsatsen stoppades närmare 90 personer som misstänktes ha för avsikt att delta i uppgörelsen. MH, CJ och PJ ingick bland dem som påträffades på platsen.

Åtalet

2. MH, CJ och PJ åtalades för förberedelse till misshandel. Som åtalet inledningsvis var utformat påstod åklagaren att de hade gjort sig skyldiga till förberedelse till misshandel genom att befatta sig med vissa föremål – tandskydd, boxningshandskar och boxningslindor – som var särskilt ägnade att användas som hjälpmedel vid misshandel. Tingsrätten ogillade åtalet med hänvisning till att de angivna föremålen inte kunde anses utgöra brottshjälpmedel.

3. Åklagaren överklagade domen och justerade gärningsbeskrivningen så att den fick följande lydelse.

MH, CJ och PJ har den 15 november 2014 färdats i en bil, framförd av MH, från Stockholm. Avsikten med resan har varit att ta sig till en parkering i Kassmyra inom Askersunds kommun för att där medverka i ett planerat slagsmål med och mot flera andra personer, vilket i vilket fall skulle ha förorsakat motståndarna sådan kroppsskada, smärta och ömhet att misshandeln inte hade varit att bedöma som ringa.

Härvid har MH, CJ och PJ var för sig haft sina händer lindade med boxningslindor och de har således tagit befattning med dessa lindor, vilka varit särskilt ägnade att användas som hjälpmedel vid den planerade misshandeln. Vidare har MH, CJ och PJ, gemensamt och i samförstånd, i bilen förvarat en karta med vägbeskrivning och instruktioner vilken framställts särskilt för det planerade slagsmålet.

Polisen har förhindrat att brotten kommit till fullbordan genom att stoppa MH, CJ och PJ vid Kassmyra.

Fara för att brotten skulle ha fullbordats har inte varit ringa.

Hovrättens bedömning

4. Enligt hovrättens dom var följande bevisat. De tre männen hade lindat sina händer med s.k. boxningslindor när de anträffades av polisen. I bilen påträffades ett pappershäfte som innehöll en vägbeskrivning och en karta med färdvägen. Häftet innehöll också instruktioner till deltagarna rörande hur de skulle gå till väga under färden och vid ankomsten till platsen. MH, CJ och PJ hade för avsikt att delta i den planerade uppgörelsen, som gick ut på att deltagarna skulle utöva våld mot varandra på ett sätt som innefattar en misshandelsgärning som inte är ringa.

5. Enligt hovrättens bedömning utgjorde häftet, men inte lindorna, ett hjälpmedel vid misshandelsbrottet. Befattningen med lindorna, tillsammans med häftet, ansågs dock utgöra befattning med en sådan samling av hjälpmedel som varit särskilt ägnad att användas som hjälpmedel.

6. Hovrätten har dömt MH, CJ och PJ för förberedelse till misshandel. Påföljden har bestämts till villkorlig dom och dagsböter.

Frågorna i Högsta domstolen

7. Den huvudsakliga frågan i målet är om vissa föremål – boxningslindor och ett pappershäfte innehållande karta och instruktioner – kan anses vara särskilt ägnade att användas som hjälpmedel vid brott och om befattning med föremålen kan leda till straffansvar för förberedelse till misshandel. En annan fråga är om gärningarna kan vara tillåtna med stöd av bestämmelsen om samtycke i 24 kap. 7 § brottsbalken.

Den rättsliga regleringen

Förberedelse till brott

8. Bestämmelser om förberedelse till brott finns i 23 kap. 2 § brottsbalken. Bestämmelserna gäller enligt första stycket bara för sådana brott där det särskilt har angetts att ansvar för förberedelse kan inträda. Ansvar förutsätter att det inte rör sig om fullbordat brott eller försök samt att gärningsmannen vid tiden för förberedelsegärningen haft uppsåt att främja eller att utföra brott.

9. Av första stycket framgår vidare att förberedelsen kan vara av två slag. Det fall som är aktuellt i målet är att någon med uppsåt att utföra eller främja brott skaffar, tillverkar, lämnar, tar emot, förvarar, transporterar, sammanställer eller tar annan liknande befattning med något som är särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid ett brott (hjälpmedelsfallet).

10. I fjärde stycket föreskrivs att det inte ska dömas till ansvar om faran för att brottet skulle fullbordas var ringa eller om gärningen med hänsyn till andra omständigheter är mindre allvarlig.

Misshandel

11. Den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader (3 kap. 5 § brottsbalken).

12. För förberedelse till sådan misshandel som inte är ringa döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken (3 kap. 11 § brottsbalken).

Ansvarsbefriande samtycke

13. Enligt 24 kap. 7 § brottsbalken utgör en gärning som någon begår med samtycke från den mot vilken den riktas brott endast om gärningen, med hänsyn till den skada, kränkning eller fara som den medför, dess syfte och övriga omständigheter är oförsvarlig.

14. Vid misshandelsbrott sammanfaller gränsen för ansvarsfrihet på grund av samtycke vanligen med gränsen mellan ringa misshandel och normalgraden av misshandel. Det innebär att det i allmänhet inte är möjligt att med ansvarsbefriande verkan för gärningsmannen samtycka till misshandel av normalgraden. Fall finns dock där gärningen i och för sig är att bedöma som normalgraden av misshandel, men omständigheterna ändå är sådana att samtycke bör medföra ansvarsfrihet. Vid denna bedömning har det betydelse bl.a. om gärningen har ett godtagbart syfte. (Jfr ”Tejpningen” NJA 2013 s. 397.)

Närmare om förberedelseregleringen*Lagregleringens tillkomst och efterföljande lagstiftning*

15. Regleringen infördes i strafflagen år 1948. Förberedelseansvaret var enligt motiven avsett att omfatta sådana företeelser på planeringsstadiet som med hänsyn till risken för brott är samhällsfarliga till sin typ. Meningen var inte att generellt utsträcka straffbarheten till stadium som föregår försöks-

punkten (se NJA II 1948 s. 192 f.). Antalet brottstyper som bestraffas på förberedelsestadiet har successivt ökat, inte minst under de senaste åren (jfr prop. 2010/11:76 och 2015/16:113).

16. Hjälpmedelsfallet beskrevs ursprungligen i lagtexten genom en uppräkningslista av de föremål som kunde utgöra hjälpmedel, ”gift, sprängämne, vapen, dyrk, förfalskningsverktyg eller annat sådant hjälpmedel”. Uppräkningslistan, som ansågs normerande, gav tydligt uttryck för att det skulle vara fråga om föremål som har karaktären av hjälpmedel vid brott.

17. Regleringen av hjälpmedelsfallet ändrades år 2001 genom att uppräkningslistan av föremål ersattes av formuleringen ”något som är särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid ett brott”. Syftet var att skapa en mer flexibel reglering och åstadkomma en viss utvidgning av tillämpningsområdet. Kopplingen till ett visst hjälpmedel behölls dock, och utgångspunkten är även fortsättningsvis att bestraffa företeelser som är särskilt farliga (jfr prop. 2000/01:85 s. 36).

Vad som kan vara ett hjälpmedel

18. Hjälpmedelsbegreppet har inte några formella begränsningar. I praktiken kan vad som helst utgöra ett hjälpmedel vid förövandet av ett brott. Det innebär att begreppet inte ger någon klar avgränsning av den straffbara förberedelsen utöver att det klargör att brottsplaner som inte har manifesterat sig utåt i form av befattning med något slags brottsredskap faller utanför bestämmelsen. Även immateriella brottsredskap kan vara att anse som hjälpmedel i lagens mening (se a. prop. s. 41).

19. Ansvaret för förberedelse begränsas genom kravet på att det ska röra sig om något materiellt eller immateriellt som är särskilt ägnat att användas som hjälp vid ett brott och genom kravet på befattning med detta. Det ska också finnas en koppling mellan hjälpmedlet och brottet.

Kravet på att hjälpmedlet ska vara "särskilt ägnat"

20. Av kravet på att något ska anses vara särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid ett brott följer att det måste föreligga ett samband mellan det påstådda hjälpmedlets egenskaper och det tilltänkta brottet. Så är fallet med sådant som inte har något annat användningsområde än att begå brott (t.ex. avsågade hagelgevär eller förfalskningsverktyg). Hit hör också sådant som är framställt särskilt för ett specifikt brott (t.ex. en karta över brottsplatsen). Även det som har ett legalt användningsområde kan utgöra ett hjälpmedel, om det kan sägas vara särskilt farligt med hänsyn till risken för uppkomst av brott (t.ex. skjutvapen och sprängämnen). Detsamma gäller sådant som typiskt sett är lämpat för genomförandet av ett brott (t.ex. brytverktyg och knivar).

21. Endast det som med hänsyn till sin beskaffenhet är av någorlunda central betydelse för brottets genomförande kan sägas vara särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid brott. I uttrycket särskilt ägnat ligger en begränsning som innebär att det ska röra sig om något som otvetydigt kan karaktäriseras som brottsfrämjande. Helt vardagliga föremål omfattas därför i regel inte av hjälpmedelsbegreppet. (Jfr a. prop. s. 41 f.)

22. Bedömningen av om något är särskilt ägnat att användas vid brott ska göras på objektiv grund. Förarbetsuttalandena indikerar också att man vid bedömningen i viss utsträckning ska abstrahera från den konkreta situationen och den konkreta brottsplanen (se a. prop. s. 51).

23. Två eller flera objekt (materiella eller immateriella), som inte var för sig kan anses vara hjälpmedel ägnade att användas vid brott, kan tillsammans vara det. Avgörande är då deras samlade relevans i fråga om risken för brott. Frågan blir om objekten sammantagna kan anses vara särskilt ägnade att användas vid brott. (Jfr a. prop. s. 51.)

24. Något som inte i sig är ett hjälpmedel ägnat att användas vid brott bör också tillsammans med något annat, som är ett sådant hjälpmedel, anses kunna vara det. Detta förutsätter dock att objekten är så kopplade till varandra att de tillsammans ökar den föreliggande risken för brott.

Kravet på befattning med hjälpmedlet

25. Efter en uppräknings av olika former av hantering talas det i bestämmelsen om "annan liknande befattning" (se p. 9). I motiven anges att detta uttryck ska uppfattas i inskränkt bemärkelse (se a. prop. s. 50). Beträffande fysiska föremål torde det i normalfallet innebära ett krav på att gärningsmannen har föremålet i sin besittning, t.ex. bär det med sig. Att köpa eller sälja ett hjälpmedel utan att ha innehaft det har ansetts inte utgöra sådan befattning som avses med bestämmelsen (jfr NJA 2007 s. 774).

26. I situationer där flera gärningsmän agerar tillsammans och i samförstånd kan var och en anses ha tagit befattning med ett hjälpmedel, även om endast en av gärningsmännen faktiskt har hanterat det (se NJA 1962 s. 56).

27. Att försöka ta befattning med något eller att planera att ta befattning med något faller inte in under bestämmelsen.

Hjälpmedlets koppling till brottet

28. Enligt lagtexten ska hjälpmedlet vara ägnat att användas *vid* ett brott. Det innebär ett krav på ett tydligt samband mellan hjälpmedlet och genomförandet av det planerade brottet. Bestämmelsen träffar inte hanteringen av något som används endast på ett förberedande stadium och som sedan har förlorat sin betydelse vid brottets genomförande.

29. Det kan dock inte krävas att det råder en omedelbar koppling till den handlingsbeskrivning som straffbestämmelsen anger. Om användningen av det påstådda hjälpmedlet ingår som ett led i förövandet av brottet synes det ofta

finns skäl att anse att en tillräcklig koppling till brottet finns. (Jfr Petter Asp, Från tanke till gärning, Del II, Förberedelse och stämpling till brott, 2007, s. 141 f.)

Ansvarsfrihet enligt fjärde stycket

30. Ansvar för förberedelse förutsätter att faran för brottets fullbordan vid tiden för förberedelsegärningen var konkret. Att en gärning har innefattat konkret fara för en viss effekt brukar sägas innebära att det ska ha varit möjligt att gärningen skulle medföra denna effekt samt att det dessutom förelegat en viss sannolikhet för effekten i den meningen att det framstår som rimligt att förvänta sig effekten som en följd av gärningen.

31. Inte heller ska dömas till ansvar om en förberedelsegärning med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarlig. Vid den bedömningen ska hänsyn framför allt tas till det avsedda brottets straffvärde. Det förhållandet att straffvärdet för det planerade brottet inte är högre än fängelse i tre till fyra månader bör ofta kunna leda till att förberedelsegärningen bedöms vara mindre allvarlig. Också omständigheterna kring gärningen ska beaktas. Att gärningen har en påtagligt spontan karaktär talar för att den är att anse som mindre allvarlig. Däremot kan inte förberedelse till brott som innebär fara för annans liv, hälsa eller personliga säkerhet anses som mindre allvarlig. (Jfr prop. 2015/16:113 s. 38 f. och 96.)

Bedömningen i detta fall

Pappershäftet utgör hjälpmedel i förberedelsebestämmelsens mening

32. MH, CJ och PJ har gemensamt och i samförstånd tagit befattning med ett pappershäfte som innehåller en vägbeskrivning och en karta med en särskild markering av platsen för den planerade uppgörelsen. Därutöver innehåller häftet uppgifter om datum och tidpunkt för slagsmålet, liksom instruktioner om hur deltagarna ska undvika polisens uppmärksamhet och

agera vid ankomst till platsen. Häftet innehåller vidare information om hur våldsutövningen bör förberedas och inledas, såsom när uppvärmning och lindning av händer ska ske och hur gruppen ska närma sig motståndarna.

33. Pappershäftet är uppenbarligen framställt särskilt för det specifika tillfället och den däri sammanställda informationen får anses vara av sådan karaktär att det är frågan om ett hjälpmedel i brottsbalkens mening (jfr p. 20). Även om pappershäftet inte gav någon direkt information om utövandet av våldet finns det ett så tydligt samband mellan hjälpmedlet och det planerade brottets utförande att häftet utgör ett hjälpmedel vid brottet (jfr p. 28 och 29). Pappershäftet utgör alltså ett sådant hjälpmedel som är särskilt ägnat att användas vid brottet.

Boxningslindorna utgör inte hjälpmedel vid brott

34. Boxningslindor beskrivs i utredningen i målet som vanligt förekommande vid träning och tävling inom boxning och andra kampsporter. Vidare framgår det att lindorna inte bidrar med någon omedelbar effektökning av slag, utan att de syftar till att skydda bärarens handled, ben i handen och knogar vid utdelning av slagen.

35. I detta fall bör det inte ges någon avgörande betydelse att boxningslindornas primära syfte är att skydda händerna och handlederna på den som bär lindorna. Eftersom lindorna förbättrar möjligheten att utöva våld kan lindorna i och för sig anses ingå som ett led i förövandet av en misshandel som sker med slag.

36. Boxningslindor är dock föremål som har ett legalt användningsområde. De kan inte sägas vara särskilt farliga med hänsyn till risken för uppkomst av brott och de kan inte heller sägas vara särskilt lämpade för genomförandet av ett brott. Sedda för sig utgör lindorna därför inte något som är särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid brott i den mening som avses i bestämmelsen.

37. Lindorna har inte sådant samband med häftet att de sammantagna med detta är att se som ett hjälpmedel (jfr p. 24).

Gärningarna är inte fria från ansvar enligt fjärde stycket

38. De tilltalade har påträffats i nära anslutning till den planerade uppgörelse som de hade för avsikt att delta i. Brotten har avvärijts genom att polisen har kommit till platsen. Om så inte hade skett har uppgörelsen med all sannolikhet ägt rum och det fullbordade brotten hade kommit till stånd. Vid angivna förhållanden kan faran för brottens fullbordning inte anses ha varit ringa (jfr p. 30).

39. Om uppgörelsen hade fullbordats enligt planeringen skulle det ha inneburit fara för enskildas hälsa. Redan detta leder till att gärningarna inte kan bedömas som mindre allvarliga (jfr p. 31).

Gärningarna är inte tillåtna enligt bestämmelsen om samtycke

40. Uppgårelsen har varit planerad och de personer som kommit till platsen har gjort det frivilligt. Utgångspunkten är därför att de har gått med på att delta i ett slagsmål där misshandelsbrott skulle begås. De måste därmed anses ha samtyckt till att utsättas för misshandel. Med hänsyn till att gärningarna saknar godtagbart syfte och att det varit fråga om misshandel som inte är ringa kan dock samtycke inte leda till att gärningarna är tillåtna (jfr p. 14).

Slutsatser

41. MH, CJ och PJ kan alltså inte undgå ansvar för förberedelse till misshandel bestående i befatningen med pappershäftet.

42. Högsta domstolen finner inte skäl att göra någon annan bedömning än hovrätten i fråga om påföljderna.

43. Hovrättens domslut ska därmed fastställas.

44. Med hänsyn till de tilltalades ekonomiska förhållanden bör var och en av dem förpliktas att delvis ersätta statens kostnad för sin offentliga försvarare.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Agneta Bäcklund (referent), Anders Eka, Sten Andersson och Mari Heidenborg
Föredragande justitiesekreterare: Katarina Sergi